

آی قصه! قصه! قصه!

فعالیت‌های کتاب‌خوانی و قصه‌نویسی در طول یک سال تحصیلی

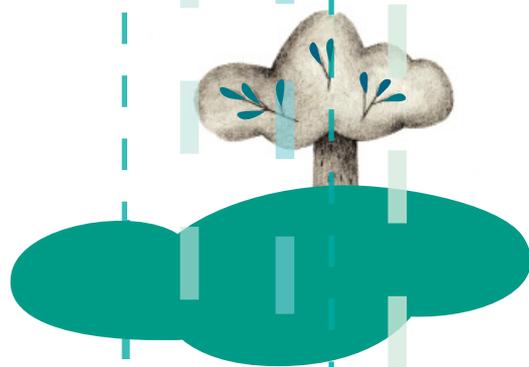
فرزانه توکلی، کتاب‌دار دبستان پسرانه دوره دوم، ناحیه ۲

برخلاف تصور عوام، قصه‌گویی برای کودکان فرایندی پیچیده و نیازمند دانشی عمیق است. شناخت نویسندگان قصه‌ها و سبک نوشتار آن‌ها، شناخت نسبی مترجمان، آشنایی با ناشران، مکتب فکری آنان و مواردی از این دست، برای شروع کار کلاس قصه‌گویی لازم و ضروری است. از آن گذشته، قصه‌گو با چالش‌هایی نیز دست‌وپنجه نرم می‌کند از جمله یک‌دست نبودن سطح مخاطبان. کلاسی را تصور کنید که دانش‌آموزانی که از آنان باعنوان «کتاب‌خوان‌های حرفه‌ای» یا در اصطلاح عوام «کتاب‌باز» یاد می‌کنیم. این دانش‌آموزان علاوه‌بر آن که قصه‌های زیادی را در انبان خود دارند به سبب مطالعه پیوسته، دایره واژگانی وسیع را نیز در ذهن خود انباشته‌اند. در همین جمع، دانش‌آموزانی نیز هستند که شمار کتاب‌های قصه و داستانی که خوانده‌اند، به‌زحمت به تعداد انگشتان یک دست می‌رسد. بدیهی است که قصه‌گویی برای این جمع ناهمگون، قصه‌گو را با چالش مواجه می‌کند.

در شرایطی که اولویت‌بندی خانواده‌ها با یکدیگر متفاوت است، وجود چنین چالشی چندان غریب و دور از انتظار نیست. برای یک خانواده، موفقیت تحصیلی و تمرکز بر متون درسی اهمیت فراوان دارد و هم‌زمان، خانواده‌ای دیگر دست‌یابی به بالاترین مقام‌های درسی را در صورتی ارزش‌مند تلقی می‌کند که قدرت تخیل کودک نیز هم‌پای آن رشد کند و هم‌چنین مهارت‌های اجتماعی را درست و به‌موقع بیاموزد. طبیعی است که چنین والدینی برای رشد خلاقیت فرزندشان از ابزارهای کمک‌آموزشی، کتاب‌های قصه، بازی‌های فکری و ... بهره بگیرند.

این همان بزنگاهی است که قصه‌گو با درایت و تدبیر بهترین راه را برمی‌گزیند و کتاب‌هایی را انتخاب می‌کند که برای هر دو گروه مناسب باشد و به تعبیر دیگر، به فراخور نیاز هر دو گروه از کتاب‌های کمتر دیده‌شده اما پرمحتوا بهره‌مند می‌شود.

در این نوشتار تلاش کرده‌ام تا برخی از شیوه‌های کاربردی و آزموده‌شده را که با تجربه چندسال قصه‌گویی به آن دست یافته‌ام، بیان کنم. روشن است که شرح همه فعالیت‌هایی که با یک برنامه‌ریزی هدفمند، در طول یک سال تحصیلی، در کلاس‌های کتاب‌خوانی و قصه‌گویی انجام می‌شود، اگر غیرممکن نباشد بسیار مشکل است. از این رو تنها به برجسته‌ترین آن‌ها اشاره می‌کنم:

چه کار می‌کنی با یک فکر نو؟

خواندن قصه‌هایی با محتوای چگونگی بهره‌گیری از فرصت‌ها و شیوه‌های ایده‌پردازی خلاقانه، یکی از راه‌کارهایی است که قصه‌گو آن‌را انتخاب می‌کند. کتابی را تصور کنید که قهرمانش روزی با یک ایده نو مواجه می‌شود، تصویرگر کتاب این ایده نو را به زیبایی برای مخاطب ترسیم کرده است. قهرمان قصه مدتی با این ایده جدید دست‌وپنجه نرم می‌کند، با آن کلنجار می‌رود و عاقبت شیوه برخورد با آن‌را کشف می‌کند. این‌گونه کتاب‌ها، گذشته از آن‌که تفکر برانگیزند، قوه تخیل کودک را نیز به سوی بلندگی سوق می‌دهند.

نگرانی تو چه شکلی است؟

یکی از مشکلاتی که دانش‌آموزان با آن روبه‌رو هستند، دلهره‌ها و نگرانی‌های سطحی و عمیقی است که با واژه تمسخر هم‌کلاسان یا سرزنش شدن از سوی بزرگترها از بیان آن‌ها خودداری می‌کنند. با این‌که بارها از آن‌ها خواسته شده دغدغه‌های‌شان را با معلم و یا مشاور در میان بگذارند، باز هم از بیان آن‌ها عاجز هستند. کلاس قصه‌گویی فرصت خوبی برای آموزش این مهارت کاربردی است. قهرمان داستان، نگرانی بزرگی دارد و قرار است از سد آن بگذرد تا بتواند یکی از بزرگ‌ترین توانایی‌های خود را به اطرافیان نشان دهد. برخورد دانش‌آموزان با چنین قصه‌هایی حیرت‌انگیز است. با قهرمان قصه هم‌ذات‌پنداری می‌کنند با غصه‌هایش شریک می‌شوند، نگرانی‌اش را بر نمی‌تابند و در پایان با موفقیتش شادمان می‌شوند.

چشم‌ها را باید شست ...

«جور دیگر بینی» و به معنای ساده‌تر پرورش خیال همان عنصر مهجوری است که ما بزرگترها با مفهوم آن بیگانه‌ایم. آن چنان درگیر روزمرگی‌های زندگی هستیم که فراموش می‌کنیم ذهن کودکان‌مان با خیال‌پردازی به شکوفایی می‌رسد و این همان چیزی است که کمیت بیشتر افراد جامعه ما در آن لنگ است! برای از میان رفتن تدریجی این معضل، ذهن نوپای دانش‌آموزان را اندک‌اندک به دنیای تخیل هدایت می‌کنیم، از او می‌خواهیم عقلانیت را فراموش کند و برای فهم بیشتر از ابزارهای دیداری کمک می‌گیریم. انیمیشن‌های تخیلی کوتاه برای بچه‌ها پخش می‌کنیم و از آن‌ها می‌خواهیم قصه آن‌را بنویسند. تنها در این صورت است که کودک از واقعیت چشم می‌پوشد، کرم ابریشم را با کمک دو حشره دیگر روانه پيله می‌کند، گل‌ها را به سخن گفتن وا می‌دارد و آن‌قدر پیش می‌رود تا سر از دنیای شورا نگیز موجودات عجیب و غریب افسانه‌ها درمی‌آورد و این همان نقطه‌ای است که عقل آن‌را نمی‌فهمد و تنها با خیال است که می‌توان به آن دست یافت.

مامان بزی پشت در است!

همه دانش‌آموزان کمابیش قصه «شنگول و منگول» و قصه‌هایی از این دست را شنیده‌اند. ماجرای خاله‌پیرزنی که خانه‌اش قد یک غربیل بود و در شب بارانی همه حیوانات را پناه داد، جزو اولین قصه‌هایی هستند که کودک، پیش از ورود به جامعه آن‌ها را از اطرافیانی هم‌چون مادر بزرگ خود می‌شنود. در کلاس قصه‌گویی قرار است جور دیگر دیدن را به دانش‌آموز بیاموزیم. با این هدف به سراغ همان قصه‌های قدیمی می‌رویم، اما روند داستان همان نیست که شنیده‌اند! تنها شخصیت‌ها هستند که آشنایند، اما از همین شخصیت‌ها رفتارهای عجیب دیگری سر می‌زند که برای مخاطب شگفت‌انگیز است.

۱- نام کتابی با همین نام از نشر پرتقال

ادامه دارد...

